

ضرورت بازبینی در روش‌های آموزش اخلاق حرفه‌ای به دانشجویان پزشکی بر اساس مدل رست

ندا یآوری^۱

نامه به سردبیر

چکیده

جیمز رست، نظریه‌پرداز معروف اخلاق، توانایی تصمیم‌گیری اخلاقی و رفتار اخلاقی را در گرو داشتن چهار ویژگی می‌داند: حساسیت اخلاقی، قضاوت اخلاقی، انگیزه اخلاقی و منش اخلاقی. امروزه آموزش اخلاق حرفه‌ای در اکثر مراکز آموزشی کشور بر اساس سخنرانی اساتید انجام می‌شود. این نوع آموزش با توجه به معرفی اصول اخلاق حرفه‌ای تا حدودی در قضاوت‌های اخلاقی مفید است. اما به خودی خود منجر به بهبود حساسیت اخلاقی، انگیزه اخلاقی و منش اخلاقی نخواهد شد. امروزه از روش‌های نوینی برای آموزش اخلاق حرفه‌ای استفاده می‌شود که نگرش اخلاقی و رفتار بالینی فراگیران را تقویت می‌کند. برگزاری جلسات بحث گروهی متمرکز، برگزاری راندهای اخلاقی، آموزش با رویکرد مسأله‌محور، استفاده از داستان‌های مصور یا گرافیکی، ایجاد فرصت‌های پژوهشی، شبیه‌سازی و ایفای نقش، نمونه‌هایی از این روش‌ها هستند. با استفاده از این روش‌ها مربیان اخلاق پزشکی در دانشگاه‌های کشور، می‌توانند گام‌های جدی در ارتقای حساسیت اخلاقی، قضاوت اخلاقی و در نهایت نهادینه‌سازی رفتار حرفه‌ای در بین دانشجویان پزشکی بردارند.

واژگان کلیدی: اخلاق حرفه‌ای؛ دانشجویان پزشکی؛ مدل آموزشی

ارجاع: یآوری ندا. ضرورت بازبینی در روش‌های آموزش اخلاق حرفه‌ای به دانشجویان پزشکی بر اساس مدل رست. مجله دانشکده پزشکی اصفهان ۱۴۰۲؛ ۴۱ (۷۱۷): ۲۹۷-۲۹۴

مقدمه

با وجود تأکیدات فراوانی که در دهه‌های اخیر بر ضرورت تغییر پارادایم آموزشی از مدل استاد-محور به مدل فراگیر-محور به ویژه در آموزش بزرگسالان (Adult learning) شده است، امروزه همچنان آموزش اخلاق حرفه‌ای در اکثر مراکز آموزشی کشور مبتنی بر ارائه سخنرانی توسط استاد می‌باشد. نظریه‌پردازان حوزه اخلاق پزشکی بر این باورند که در آموزش اخلاق حرفه‌ای دو هدف اصلی دنبال می‌شود: اول متخلق شدن پزشکان و فراگیران پزشکی به صفات و ویژگی‌های ممتاز اخلاقی و دوم، توانمند شدن آن‌ها برای تصمیم‌گیری صحیح در مواجهه با چالش‌های اخلاقی و بروز رفتار صحیح حرفه‌ای (۱).

در ارائه سخنرانی‌های آموزشی، دانش اخلاقی فراگیران افزایش می‌یابد اما این ارتقاء دانش الزاماً منجر به تغییر نگرش و نهادینه شدن اخلاق حرفه‌ای نمی‌گردد. بنابراین اگرچه ارائه سخنرانی به عنوان مدل غالب در آموزش اخلاق پزشکی مورد استفاده قرار می‌گیرد اما این روش به دستیابی به اهداف مذکور کمک چندانی نمی‌نماید.

همچنین در زمینه هدف دوم باید گفت، اگرچه آموزش نظری اصول حرفه‌ای در قالب سخنرانی می‌تواند به عنوان مقدمه‌ای لازم برای حل چالش‌های اخلاقی محسوب گردد، اما انتخاب راهکار مناسب در مواجهه با دو راهی‌های اخلاقی، علاوه بر شناخت، نیازمند مهارت‌های گسترده‌تر و عمیق‌تری است (۲)

جیمز رست، نظریه‌پرداز مشهور اخلاقی توانایی تصمیم‌گیری اخلاقی و بروز آن را منوط به داشتن ویژگی‌های چهارگانه‌ای می‌داند که هیچ یک از آن‌ها صرفاً با آموزش نظری در قالب سخنرانی به دست نمی‌آید. این چهار ویژگی عبارتند از: حساسیت اخلاقی (Moral sensitivity)، قضاوت اخلاقی (Moral judgment)، انگیزه اخلاقی (Moral motivation) و شخصیت اخلاقی (Moral character) (۳). منظور رست از حساسیت اخلاقی، توانایی درک موقعیت‌های اخلاقی و بی‌تفاوت نبودن در شرایطی است که اقدام فرد می‌تواند منفعت افرادی را تأمین نماید و یا باعث ایجاد خسارت به گروه دیگر گردد. مراد از قضاوت اخلاقی، توانایی تجزیه و تحلیل منطقی موقعیت با کمک دانسته‌های اخلاقی در کنار شناخت

۱- استادیار، گروه اخلاق در علوم سلامت، دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

نویسنده مسؤول: ندا یآوری: استادیار، گروه اخلاق در علوم سلامت، دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

دقیق شرایط عینی موجود می‌باشد. انگیزه‌ی اخلاقی به مفهوم تمایل جدی برای ترجیح عملکرد اخلاقی بر دیگر رفتارهاست (۳). اهمیت انگیزه‌ی اخلاقی از این واقعیت ناشی می‌شود که چه بسا فرد واجد حساسیت اخلاقی بوده و با قضاوت اخلاقی صحیح عملکرد اخلاقی در موقعیت خاصی را تشخیص می‌دهد ولی به دلیل نداشتن انگیزه‌ی اخلاقی کافی در مواجهه با دشواری‌های اخلاقی عمل کردن ترجیح می‌دهد عطا اخلاق مدار بودن را به لقای آن ببخشد (۴).

منظور از شخصیت اخلاقی، داشتن ویژگی‌های اخلاقی خاصی مانند اراده‌ی قوی، عزت نفس، پشتکار و سایر ویژگی‌هایی است که فرد را در عمل به رفتار مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی موفق می‌کند. به دلیل عوامل مختلفی مانند ضعف نفس، عدم ثبات قدم و پشتکار، عدم استحکام روانشناختی نفس، ضعف ایمان و جرأت مندی و شهامت به ویژه هنگام فشار و شرایط دشوار، ممکن است فرد به راحتی سست شود و از انجام عمل دلسرد شود و یا ترسد و از اقدام منصرف شود. در صورت وجود این ضعف‌ها و فقدان شایستگی‌های لازم، رفتار اخلاقی بروز پیدا نخواهد کرد و فرد در اقدام اخلاقی شکست خواهد خورد (۴).

از آنچه گفته شد می‌توان نتیجه گرفت آموزش مستقیم و نظری اخلاق حرفه‌ای در قالب سخنرانی می‌تواند به دلیل معرفی اصول اخلاق حرفه‌ای تا حدودی به انجام قضاوت‌های اخلاقی صحیح کمک نماید. اما انتظار اینکه این روش آموزشی به تنهایی منجر به ارتقاء حساسیت اخلاقی، انگیزه‌ی اخلاقی و شخصیت اخلاقی گردد انتظاری نایب‌جاست.

امروزه در دانشگاه‌های معتبر دنیا از روش‌های متعددی برای آموزش اخلاق حرفه‌ای استفاده می‌شود که می‌توانند به تغییر نگرش اخلاقی و رفتار بالینی فراگیران کمک نمایند. از جمله این روش‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: برگزاری جلسات بحث متمرکز گروهی و برگزاری راندهای اخلاقی (۵) آموزش با کمک همتایان (۶، ۷)، آموزش با رویکرد مسأله‌محور، استفاده از گمیک‌ها یا داستان‌های گرافیکی (۸، ۹)، ایجاد فرصت پژوهشی، شبیه‌سازی، ایفای نقش، تمرین با بیمار استاندارد شده، نگارش، اصلاح و منتشر کردن نتیجه تأملات روی یک موضوع اخلاقی، نوشتن و خواندن شعر یا قطعه‌های ادبی مرتبط با پزشک و بیماران، شرکت فراگیران در جلسات مشاوره اخلاق از جهت درک تأثیر اصول و قواعد اخلاقی در تصمیم‌گیری‌های پزشکی، استفاده از اساتید الگو (Role model) برای آموزش، استفاده از پورتفولیوهای آموزشی و منتورینگ (۱). به عنوان نمونه در آموزش با رویکرد مسأله‌محور

(Case-based/ Problem based)، روشی است که در آن سناریوهایی از بیماران مختلف در شرایط مختلف در اختیار گروه‌های کوچک قرار داده می‌شود، پس از آن فرصتی به گروه‌ها داده می‌شود تا محتوای هر مورد را مطالعه کرده، مسائل اخلاقی آن را استخراج کرده و اطلاعات مربوط به آن را جمع‌آوری و پیشنهادهای رفع مسائل اخلاقی آن مطرح کنند و در نهایت یک راه‌حل را از بین آن پیشنهادهای انتخاب نمایند (۱۰). در روش مسأله‌محور دانشجویان به شکل فعالانه در روند آموزشی وارد شده و به جای دریافت آموزش نظری اصول اخلاقی علاوه بر دستیابی به درک صحیحی از چالش‌های اخلاقی بالینی چگونگی استفاده از اصول و قواعد اخلاقی برای مواجهه‌ی صحیح با این چالش‌ها را نیز عملاً تمرین می‌نمایند (۱۱).

در روش آموزشی ایفای نقش (Role playing)، آموزش دهنده یا فراگیر با ایفای نقش شخصیت‌های مختلف به درک عمیق‌تری از احساسات و رفتارهایی که باید در آن نقش از خود بروز دهند دست می‌یابند و به این ترتیب در فعالیت‌های بالینی خود، قضاوت‌های اخلاقی صحیح‌تری در موقعیت‌های مشابه خواهند داشت (۱۰).

در روش کارگاهی، استاد موضوع مشخصی مانند «ژن‌درمانی» را برای بحث در خصوص چالش‌های اخلاقی مرتبط با آن تعیین نموده و برخی سؤالات اخلاقی پیرامون آن موضوع را عنوان می‌نماید. سپس فراگیران برای یافتن پاسخ این سؤالات، از روش‌های مختلفی مانند مطالعه‌ی کتب و مقالات و مصاحبه با افراد صاحب‌نظر پرداخته و در یک فرایند مستقل از استاد و با تلاش و کوشش فردی خود با مسائل اخلاقی رودررو می‌شوند. این روش کمک می‌کند فراگیران بدون تأثیرپذیری از آموزش‌های آکادمیک، اطلاعات عملکردی خود را توسعه داده و به سطح بالاتری از حساسیت و قضاوت اخلاقی دست می‌یابند (۱۱).

برگزاری راندهای اخلاقی بر بالین بیماران و ارزیابی مسائل اخلاقی مرتبط با آن‌ها روش آموزشی مؤثر دیگری است که به دلیل عینی بودن چالش اخلاقی، تمرین عملی مناسبی برای فراگیران در استفاده از اصول اخلاقی برای مواجهه‌ی صحیح با یک مسأله‌ی اخلاقی را فراهم می‌نماید (۱۱).

امید است مدرسین اخلاق پزشکی در دانشگاه‌های کشورمان با بهره‌گیری از روش‌های جدید آموزش اخلاق حرفه‌ای بتوانند ضمن تقویت دانش اخلاقی فراگیران، گام‌های جدی در راستای ایجاد حساسیت اخلاقی، کمک به توانمندی در استدلال و قضاوت اخلاقی و در نهایت نهادینه کردن عملکرد حرفه‌ای در بین آن‌ها بردارند.

References

1. Hong DZ, Goh JL, Ong ZY, Ting JJ, Wong MK, Wu J, et al. Postgraduate ethics training programs: a systematic scoping review. *BMC Med Educ* 2021; 21(1): 338.
2. Park EJ. An integrated ethical decision-making model for nurses. *Nurs Ethics* 2012; 19(1): 139-59.
3. Khursheed U, Sehar S, Afzal M. Importance of ethical decision making; application of james rest model. *Saudi J Nurs Health Care* 2019; 2(12): 427-30.
4. Ayatollahi H. Practical suggestions for improving the morality of medical students [in Persian]. *Iran J Cult Health Promot* 2019; 3(1): 103-15.
5. Airth-Kindree NMM, Kirkhorn LEC. Ethical grand rounds: Teaching ethics at the point of care. *Nurs Educ Perspect* 2016; 37(1): 48-50.
6. Hindmarch T, Allikmets S, Knights F. A narrative review of undergraduate peer-based healthcare ethics teaching. *Int J Med Educ* 2015; 6: 184-90.
7. Lin CF, Lu MS, Chung CC, Yang CM. A comparison of problem-based learning and conventional teaching in nursing ethics education. *Nurs Ethics* 2010; 17(3): 373-82.
8. Green MJ. Comics and medicine: peering into the process of professional identity formation. *Acad Med* 2015; 90(6): 774-9.
9. Hoffman A. Using graphic narratives in pharmacy education. *Am J Pharm Educ* 2023; 87(4): ajpe8797.
10. Houshmand M, Laeli M. Investigating teaching methods of professional ethics in Iran: A review study [in Persian]. *J Med Ethics* 2021; 15(46): 1-13.
11. Larijani B, Motevaseli E. New methods of medical ethics education [in Persian]. *IJDLD* 2004; 4(Ethic in Clinical Researches): 39-46.

Revision in the Methods of Teaching Professional Ethics to Medical Students Based on the Rest Model

Neda Yavari¹

Letter to Editor

Abstract

James Rest, a renowned moral theorist, considers the ability of moral decision making and moral behavior dependent on having four characteristics; moral sensitivity, moral judgment, moral motivation and moral character. Currently, professional ethics training in most educational centers of the country is based on lectures by professors. This type of training is helpful to some extent in moral judgments by introducing the principles of professional ethics. But it will not lead to the improvement of moral sensitivity, motivation and character by itself. Nowadays, modern methods are being employed to teach professional ethics, which enhance the moral attitude and clinical behavior of learners. Holding focused group discussion meetings, holding ethical grand rounds, problem-oriented teaching, using comics or graphic stories, creating research opportunities, simulation and role playing are examples of these methods. By utilizing these techniques, medical ethics instructors in the universities of our country will take serious steps in improving moral sensitivity, moral judgment and finally institutionalizing professional behavior among medical students.

Keywords: Professional ethics; Medical students; Educational model

Citation: Yavari N. **Revision in the Methods of Teaching Professional Ethics to Medical Students Based on the Rest Model.** J Isfahan Med Sch 2023; 41(717): 294-7.

1- Assistant Professor, Department of Medical Ethics, School of Medicine, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran

Corresponding Author: Neda Yavari, Assistant Professor, Department of Medical Ethics, School of Medicine, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran; Email: ne.yavari@gmail.com